

Herregården Gammel Estrup. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

Forord

Årets udgave af *Herregårdshistorie* har – som noget nyt – fokus på to centrale temaer; henholdsvis *reformationen* (1536) og *enevælden* (1660-1849). Reformationen er valgt som tema, da det i 2017 er 500 år siden, Martin Luther slog sine 95 teser op på kirkedøren i Wittenberg. En handling, der skulle få vidtrækkende konsekvenser for hele Europa og ikke mindst for det danske samfund. Museet har derfor forberedt sig på fejringen og glæder sig til at markere jubilæet med blandt andet denne publikations fire artikler om emnet. Indtil reformationen var det kirken, der i overvejende grad tog sig af samfundets velfærdsopgaver. Med reformationen overgik dette ansvar til staten – eller kongemagten – men statsapparatet var på dette tidspunkt langt fra tilstrækkeligt udbygget til at håndtere opgaven. Det gav adelen en mulighed for at melde sig som „den nye spiller på banen“. Via herregårdene, der lå som et fintmasket net ud over hele landet, havde adelen nu mulighed for at iscenesætte sig som den nye tids samfundsmæcener. Det vil sige bygge hospitaler, skoler og fattighuse, donere nyt kirkeinventar, udsmykke og vedligeholde kirkerne og meget andet. Med afsæt

i det nye system begynder vi at kunne ane konturerne af den moderne velfærdsstat.

Renæssancen, der i Danmark blev „skudt i gang“ af reformationen i 1536, blev i 1660 afløst af enevælden, hvor al magt og myndighed formelt set kom til at ligge hos den enevældige konge i modsætning til før, hvor magten havde været delt mellem konge og adel. Ud over at afslutte en epoke og indlede en ny er temaet om *enevælden* valgt, fordi museet i 2015 var vært ved en nordisk konference om emnet. Konferencen foregik på Slotsolmen i København og bestod af såvel teori, i form af foredrag, som praksis, det vil sige studier i „marken“, hvor hele området på og omkring Slotsolmen blev udsat for nøje granskning af de 41 deltagende forskere fra Norge, Sverige, Finland og Danmark. Med enevælden fik kongen for alvor konsolideret sin magt og efterhånden også udbygget statsapparatet til at håndtere de nye tider. Han blev landets ultimative leder med et voksende embedsmandssystem under sig. Dette – der overordnet kan betegnes som hoffet – kom med tiden til at styre hele samfundet, og såvel den gamle som den nye adel

kom efterhånden til at spille en fremtrædende rolle i det nye system. Bogens artikler bygger på konferencens foredrag og formidler således den nyeste viden på området.

Ud over disse to centrale temaer indeholder bogen som vanligt også artikler af mere generel karakter. Som for eksempel Stine Lucia Rasmussens artikel om sundhed i 1700-tallet. Det er en artikel, der nok kan give stof til eftertanke, da man dengang i udstrakt grad benyttede sig af åreladninger og opkastningsmidler som metoder til at kurere alverdens sygdomme. Var man derfor ikke allerede svækket, blev man det i hvert fald hurtigt! I artiklen kan man endvidere følge gesandt Christen greve Scheels (1743-71) sygdomsforløb og hans sidste dage, eftersom det blandt andet er obduktionsrapporten fra hans dødsfald, der har dannet udgangspunkt for nogle af artiklens pointer om sundhed i 1700-tallet. Godsejer Ulrich greve Holstein-Holsteinborgs artikel i bogen bidrager med nyttig viden om og dokumentation af juletræets indtog i Danmark. Gennem privat korrespondance fra 1800-tallet folder historien om herskabsjulen sig på fornemste vis ud og viser, at julen har været en tra-

ditionsrig tid, hvor man hyggede om såvel familien som de mange ansatte – traditioner, som trækker spor helt op til nutidens jul på herregården Holsteinborg. Vi slutter af med en særlig historie om Augusta Winterfeldt (1697-1740). Hun var gift med *Obersten*, Christen Scheel, og blev herregårdens første grevinde. Der findes en del sagnhistorier omkring hendes person, og en af disse har fungeret som inspiration for et skriveværksted, museet afholdt i samarbejde med Norddjurs Biblioteker i 2015. Fortællingen i vinderhistorien, der er skrevet af Maja Nørgaard Linderøth, skal ikke afsløres her – den må man selv læse sig til! Rigtig god fornøjelse med læsningen!

Gammel Estrup den 11. oktober 2016
Britta Andersen, museumsdirektør